

ІНКУНАБУЛИ (від лат. *incunabulus* — пелюшки, колиска) — книги раннього періоду книгодрукування. Умовно І. називають книги, видані від перших проб Й. Гутенберга у 1440-х рр. до 1 січня 1501 (їх вивчають інкунабулознавці). У вітчизн. книгознав. термінології також використовують синоніми поняття «І.» — «першодруки», «стародруки», «стародрук. книги». Після винаходу друкар. верстата книгодрукування надзвичайно швидко розповсюдилося у 3х. і Центр. Європі. Загалом упродовж 2-ї пол. 15 ст. у різний час у 246-ти містах діяли 1099 друкарень, які до 1 січня 1501 випустили понад 40 тис. назв І. заг. накладом бл. 12 млн прим. Середній наклад книг становив бл. 300 прим., однак відомі й випадки його зростання до 1000 прим. і більше. За зовн. виглядом І. початково наслідували особливості рукопис. книг: відсутність титул. аркуша і вказівки на вихідні дані в кінці книги (про друкаря, місце і час друкування), першими словами книг були *incipit liber* (книга починається), а остан. — *explicit liber* (книга завершена), рукописне оформлення ініціалів, рубрик-заставок. Згодом з'явилися специфічні риси, притаманні саме друк. книзі: титул. аркуш (уперше у повному вигляді надрук. 1476 у Венеції), гравійов. і литі ініціали, ілюстрації — гравюри на дереві (згодом і на міді). В І. переважав готич. шрифт, створ. на основі середньовіч. готич. письма, але для видань антич. авторів і письменників-гуманістів застосовували антикву. У 1470-х рр. використовували також давньоєвр. і давньогрец. шрифти, у 1480-90-х рр. — глаголичні та кириличні слов'ян. шрифти. І. розпізнають і за підвищеною товщиною паперу та способом фальцювання. В інкунабулознавстві атрибуцію паперу часто здійснюють за водяними знаками. За змістом І. охоплюють увесь, що склався на той час, фонд європ. книжності середньовіччя та Відродження, а також відому європейцям книжну культуру народів Сходу й відроджену гуманістами античну літературу. Серед І. — переклади творів Аристотеля, Ібн Сіні, Ібн Рушда та їхніх коментаторів, праці з теології, філософії, медицини, права; весь звід відомих на той час творів

антич. авторів; навч. література (лат. граматики Доната витримала понад 365 вид.), геогр. атласи, астроном. таблиці, істор. хроніки, твори тогочас. худож. літ-ри, книги для нар. читання, астрол. передбачення, кулінарні книги, політ. памфлети, листівки, книготорг. оголошення тощо. Церк. книги становили бл. 1/3, зокрема вид. Біблії нац. мовами. І. є винятково важливими джерелами для вивчення історії культури від глибокої давнини до 16 ст. До нашого часу збереглася приблизно 1/10 частина книг, виданих у 15 ст. (бл. 500 тис. прим.). І. зосереджені в найбільших наук. книгосховищах та архівах світу, від 1920-х рр. ведуть їхній міжнар. облік й описування, на базі якого 1925-76 видано 8-томний «*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*» («Зведений каталог інкунабул»), а також нац. каталоги І. у США, Італії, Угорщині, Польщі та ін. країнах. В Україні зберігається бл. 750 І., з них понад 500 — у НБУВ. Невеликі колекції І. є в ЦДІА України у Києві та Львові.

Рекомендована література

1. Люблинский В. С. Книга в истории человеческого общества. Москва, 1952;
2. Максименко Ф. П. Першодруки (інкунабули) Наукової бібліотеки Львівського університету. Л., 1958;
3. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. Л., 1975;
4. 1983;
5. Владимиров Л. И. Всеобщая история книги: Древний мир. Средневековье. Возрождение. XVII век. Москва, 1988;
6. Запаско Я. Початки українського друкарства. Л., 2000;
7. Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання. Витоки, розвиток, проблеми. Л., 2002;
8. Овчинников В. Історія книги: еволюція книжкової структури. Л., 2005.

С. Л. Зворський

Бібліографічний опис:

Інкунабули / С. Л. Зворський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12313>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).